
RAPPORT
Arkeologisk besiktning/förundersökning

Öjebyns kyrkstad
RAÄ 225, Piteå sn
Norrbottens län, Västerbotten

Rapport

Arkeologisk besiktning/förundersökning

Norrbottens län
Västerbotten
Piteå kn och sn
RAÅ 225

Innehåll

Tekniska uppgifter	2
Sammanfattande inledning	3
Bakgrund	3
Resultat i korta drag.....	3
Topografi och naturlandskap.....	3
Historik	3
Tidigare undersökningar	3
Syfte	4
Arkeologisk potential.....	4
Arbetsbeskrivning.....	4
Metod.....	4
Dokumentation.....	4
Undersökningsresultat	4
Slutsatser och tolkningar.....	5
Referenser.....	6
Otryckta källor.....	6
Tryckta källor	6
Bilagor	

Tekniska uppgifter

Län: Norrbotten
Landskap: Västerbotten
Kommun: Piteå
Socken: Piteå
Fornlämning: Raä 225, stadskulturlager
Fastighet: Öjebyns kyrkovall 1:1
Ek. karta: 24L 2c

Länsstyrelsens (beslut) dnr: 431-6152-05
Norrbottens museum dnr: 344-2005
Uppdragsgivare/finansiär: Inom statsanslag
Typ av uppdrag: Besiktning/förundersökning

Fältarbetsledare: Anna Jakobsson
Fältpersonal: Anna Jakobsson och Åsa Lindgren
Underkonsulter: -

Fältarbetstid: 1 arbetsdag, 050609 samt 050615
Rapporttid: 25 h
Fyndhantering: -

Koordinater: 1792075/7289965, stuga 162/163, SV hörnstenen, rikets nät, inmätt med GPS
User grid WGS 84
Höjd över havet: 5-10 m
Undersökt yta: 1,5 m²

Fynd: -
Foto: Acc nr: -
Analyser: -
Datering: 1800- 1900-tal, utifrån påträffat material.

Dokumentationsmaterial: Fältanteckningar, originalritning (1 st, bilaga 2) och originalhandlingar förvaras i Norrbottens museums arkiv.

Sammanfattande inledning

Norrbottens museum utförde under försommaren 2005 en besiktning/ förundersökning inom Raä 225, Piteå sn, Västerbotten. Detta med anledning av restaurering och justering av grundstenar. Arbetet utfördes 050609 samt 050615 av projektledare Anna Jakobsson och Åsa Lindgren. Detta efter beslut av Länsstyrelsen i Norrbottens län (431-6152-05). Länsstyrelsen bekostade besiktningen/förundersökningen genom 28:26-anslagen.

Arbetet omfattade okulär besiktning och schaktkontroll av ett fåtal grundstenar vid tre olika kyrkstugor.

Bakgrund

Besiktningen utfördes med anledning av ett restaureringsprojekt inom Öjebyns kyrkstad där totalt 12 stugor är planerade att renoveras (bilaga 1:2). Ett 10-tal ansågs i inledningsskedet vara i behov av justering/byte av grundstenar. Kyrkstugornas intresseförening vilka är ansvariga för renoveringen har via länsstyrelsens beslut blivit ålagda att kontakta museet för besiktning/förundersökning vid de aktuella grundstenarna. Detta blev endast nödvändigt vid ett tillfälle då tre stugor besiktigades.

Resultat i korta drag

Denna besiktning/förundersökning resulterade i att inga kulturlager påträffades i anslutning till grundstenarna vid stuga nr 15, 39 och 162/163. Endast matjord och grässvål samt ett något äldre fyllnadsmaterial kunde iakttas. Det äldre fyllnadslagret finns synligt i dagen inunder merparten av stugorna och består av matjord, sot, lite tegel samt rester av 1900-tals porslin. Den grävning som blev nödvändig var av mycket ringa omfattning och djup.

Topografi och naturlandskap

Raä 225 är beläget 3,5 km från Piteåälvens mynning och ca 3 km NV om Piteå stad, i Öjebyn. Fornlämningsområdet ligger i V delen av samhället invid den uppgrundade Svensbyfjärden (bilaga 1:1). Terrängen består av flack till svagt kuperad moränmark/älvsediment och ligger på ca 5-10 m ö h. Vegetationen kring fornlämningsområdet utgörs av uppodlad mark samt modern bebyggelse och kyrkstugor.

Historik

Fornlämning Raä 225, Piteå sn, har beteckningen stadskulturlager och består av lämningar efter bland annat kulturlager och husgrunder från ca 1400 - 1800-tal.

Kyrk- och handelsplatsen i Kyrkbyn kom under 1300-talets slut och början av 1400-talet att flyttas till hamnen i Öjebyn som en följd av landhöjningen. Ekonomin var uppbyggd av jordbruk, laxfiske och lappmarkshandel. År 1621 fick kyrkplatsen stadsprivilegier och blev Piteå stad. Två förödande bränder 1652 samt 1666, liksom att segelleden in till hamnen höll på att grundas upp, gjorde att Piteå stad flyttades till sitt nuvarande läge efter den sista branden. Öjebyn kom dock att behålla sin funktion som kyrkstad även efter det att staden Piteå flyttades. Kyrkstaden levde vidare och illustrerades på en karta från 1804 efter att den återuppbyggts efter ytterligare en brand 1720 (Bergling 1964).

Tidigare undersökningar

I Öjebyns kyrkstad har ett mindre antal arkeologiska undersökningar utförts vilka tillsammans medfört att fornlämningsområdet, som tidigare endast innebar kaptensbostället (Raä 348) samt en husgrund (Raä 345), utökats till att omfatta ett större område och numera heter Raä 225. För samtliga tidigare undersökningars läge hänvisas till bilaga 1:3.

Vid undersökningar 1968-1970, inför byggandet av ett nytt församlingshem, påträffades en husgrund som troligtvis härrör från kaptensbostället Margretelund (Raä 348). Detta uppfördes under slutet av 1600-talet mellan kyrkan och hamnen (Wallerström 1997). Den andra större undersökningen utfördes 1990 i kvarteret gästgivaren där kulturlager påträffades inom hela undersökningsområdet. Tre bebyggelsefaser kunde även urskiljas utifrån påträffade husgrunder. Fas I daterades till 1460-1640 e. Kr, Fas II yngre än 1690 e. Kr samt Fas III yngre än 1804 (Pettersson 1992).

Några mindre undersökningar har utförts bl a på Borgaregatan, Arnemarksgatan samt Kyrkogårdsgatan. Där påträffades fyllnadsmaterial samt kulturlager tillhörande Fas III (Lindgren 2000).

Syfte

Syftet med besiktningen/förundersökningen var att fastställa om eventuella kulturlager/anläggningar skulle beröras av ingreppen samt om vidare arkeologiska undersökningar skulle bli nödvändiga.

Undersökningar i Öjebyn kan dessutom tillföra viktig kunskap om de medeltida gårdarna i Norrbotten samt att marknadsplatsen har även möjlighet att ge betydande kunskap om handelns betydelse, kontaktnät och handelsvägar i Norrbotten (*Arkeologi i Norrbotten - en forskningsöversikt*).

Arkeologisk potential

Den förväntade kunskapspotentialen är begränsad med anledning av att ingreppen i forn lämningen är ringa till i sin omfattning. Schaktkontroller av det här slaget ger dock en möjlighet att öka kunskaperna om Öjebyns kyrkstad. De arkeologiska insatserna inom forn lämningen har varit begränsade varför även små titthål kan bidra med värdefull information.

Arbetsbeskrivning

Arbetet utfördes i stort sett i enlighet med Länsstyrelsens beslut men kom att omfatta färre stugor än vad som beräknats i inledningsskedet. Den 9/6 2005 gjordes ett första fältbesök där samtliga 12 stugor besöktes med restuareringsprojektets arbetsledare. Endast ett fåtal av dessa stugor hade grundstenar som visade sig vara i behov av justering med ca 10-20 cm nedgrävning. Justeringen skulle komma att bestå i upprättning av stenar, uppallning eller byte av grundsten. En tidsplan upprättades där en kontroll planerades 15/6 vid stugorna nr 15, 39 och 162/163. Ytterligare kontroller under sensommaren kunde bli aktuella vid stugorna 17, 79 och 84 varvid museet skulle kontaktas. Renoveringsarbetet fortlöpte dock utan att grävning vid fler grundstenar blev nödvändiga.

Metod

I enlighet med beslutet utfördes besiktningen som en schaktkontroll. Vid stuga 39, kring grundstenen i det NV hörnet, grävdes det enda egentliga schaktet, vilket utförts för hand av exploatören. Vid stuga 15 brukades järnspett för att få upp tre stenar, eftersom de bara låg 5-10 cm ner. Vid stuga 162/163 grävdes kring hörnstenen i SV samt mittstenen i S av museets personal, ca 0,25-0,27 m ut från stenarna och 0,2-0,3 m ner. Profilerna har beskrivits vid samtliga stugor men inte ritats då kulturlager inte påträffades. Koordinater togs enbart vid stuga 162/163 på grund av dålig GPS-mottagning med anledning av regnväder. Profilritning hade varit lämpligt vid stuga 39 men var inte möjligt då schaktet vattenfylldes i och med kraftigt regn. Även vid stuga 162/163 vattenfylldes schakten.

Dokumentation

Dokumentationen består av en översiktsritning i skala 1:500 (bilaga 2) och fältanteckningar.

Undersökningsresultat

Besiktningen/schaktkontrollen resulterade i att inga kulturlager eller fynd påträffades. I schakten framkom endast matjord och fyllnadsmaterial. Översikt/schaktplan med de besiktigade schakten markerade återfinns i bilaga 2.

Stuga 15: Tre grundstenar rätades till med järnspett av arbetslaget. Dessa låg i princip i marknivå, 0,05-0,1 m ner och utgjordes av hörnstenarna i NV och SV samt den NV stenen invid bron i N. Ingen egentlig grävning utfördes.

Stuga 39: Grundstenen i NV hörnet behövde bytas ut/förstärkas. Den låg djupare än de vid stuga 15, ca 0,3-0,5 m ner. Arbetslaget kunde även här använda järnspett men storleken krävde mindre grävningar. Gropen efter stenen var 0,8x 0,9 m i diameter och låg huvudsakligen inunder stugan. I den norra profilen, från stugväggen och 0,2 m ut, syntes en gammal nedgrävning i form av ljus sand ner till schaktbotten. I N, in under stugan, fanns äldre fyllnadslager med matjord, sot och lite recent tegel samt 1900-tals porslin. Fyllnadsmaterialet är inte avsatt och är synligt från markytan ner till åtminstone 0,3

m vilket var botten av gropen/schaktet. Lagret är synligt under de flesta stugorna mellan Sockengränd och Affärsgatan.

Stuga 162/163: Grundstenen i SV hörnet samt mittstenen i S behövde justeras. Spadtag togs ca 0,25 m ut från stenarna och 0,2- 0,3 m ner. I botten och 0,05 m upp syntes fyllnadsmaterial med matjord sedan en kraftig grässvål ändå upp till marknivå. I V ut mot affärsgatan, i direkt anslutning till stugan, kändes små, lösa stenar vilka antogs vara delar av vägfyllningen. När regnvattnet sjunkit undan skulle båda grundstenarna tas upp med järnspekt av arbetslaget, utan vidare grävning. Gps: 1792075/7289965, hörnstenens SV hörn.

Slutsatser och tolkningar

Vid besiktningen/schaktkontrollen påträffades inga kulturlager och inga fynd tillvaratogs. Endast matjord och fyllnadsmaterial framkom i schakten. På 1804 års karta fanns stall vid och omkring kyrkstuga nr 15 och 39. Stugorna kan antas ligga på samma plats medan stallarna har rivits. Resterna från dessa kan med stor sannolikhet ha använts som utfyllnadsmaterial och är en förklaring till att större delarna av området mellan sockengränd och affärsgatan har ett rikligt icke avsatt lager i form av fyllnadsmaterial. Läget på Stuga nr 162/163 överensstämmer även det med 1804 års karta (bilaga 1:4). Grävningens ringa omfattning och djup medför dessutom att sannolikheten att påträffa kulturlager eller anläggningar är liten.

Utifrån resultaten från grävningarna 1990 i kvarteret gästgivaren kunde tre bebyggelsefaser urskiljas. Fas I daterades till 1460-1640 e. Kr, Fas II yngre än 1690 e. Kr och slutligen Fas III yngre än 1804. Dessa faser baseras på bebyggelselämningar och är inte direkt relaterade till kulturlager. Från undersökningar vid Arnemarksvägen och Kyrkogårdsvägen 1998 tolkades kulturlagren utifrån fynden till Fas III. Dessa lager påträffades 0,3-0,5 m ner samt 0,65-1 m ner. Det är alltså inte befäst på vilken nivå faserna vanligen återfinns och vilken karaktär de har.

Det är därför av största vikt att fortsatta ingrepp inom fornlämningsområdet övervakas av arkeolog då kulturlagens utbredning och karaktär inte är daterad samt att det i dagsläget finns för lite kunskap att fastställa var och när kulturlager kan påträffas. Mer omfattande undersökningar skulle kunna ge större möjlighet till återkopplingar till de frågeställningar som presenteras i Arkeologi i Norrbotten - en forskningsöversikt.

Rapporten i huvudsak färdigställd 2005-11-21 av Anna Jakobsson, arkeolog.

Reviderad rapport
2006-05-09

Åsa Lindgren
Arkeolog
Norrbottens museum

Referenser

Otryckta källor

Lindgren, Å. 2000. Rapport. Arkeologisk förundersökning/schaktkontroll. Kyrkogårdsvägen, Öjebyns kyrkby, Raä 225, Piteå socken, Norrbottens län. Dnr 1998/0712

Lindgren, Å. 2000. Rapport. Arkeologisk förundersökning/schaktkontroll. Borgarevägen, Öjebyns kyrkby, Raä 225, Piteå socken, Norrbottens län. Dnr 1998/0738

Lindgren, Å. 2000. Rapport. Arkeologisk förundersökning/schaktkontroll. Arnemarksgatan, Öjebyns kyrkby, Raä 225, Piteå socken, Norrbottens län. Dnr 1998/0739

Pettersson, M. 1992. Rapport, Arkeologisk förundersökning av kulturlager. Kv. Gästgivaren, Öjebyn, Piteå sn, Västerbotten, Norrbottens län, 1990. Norrbottens museum Dnr 424/ 92

Wallerström, T. 1997. Rapport, Arkeologisk undersökning, Raä 348, Kyrkvallen, Öjebyn, Piteå sn, Västerbotten, Norrbottens län. Norrbottens museum Dnr 1997/0704

Tryckta källor

Arkeologi i Norrbotten. En forskningsöversikt. Länsstyrelsen i Norrbottens län Rapportserie Nr 14/1998.

Bergling, R. 1964. *Kyrkstaden i Övre Norrland.* Umeå.

Bilagor

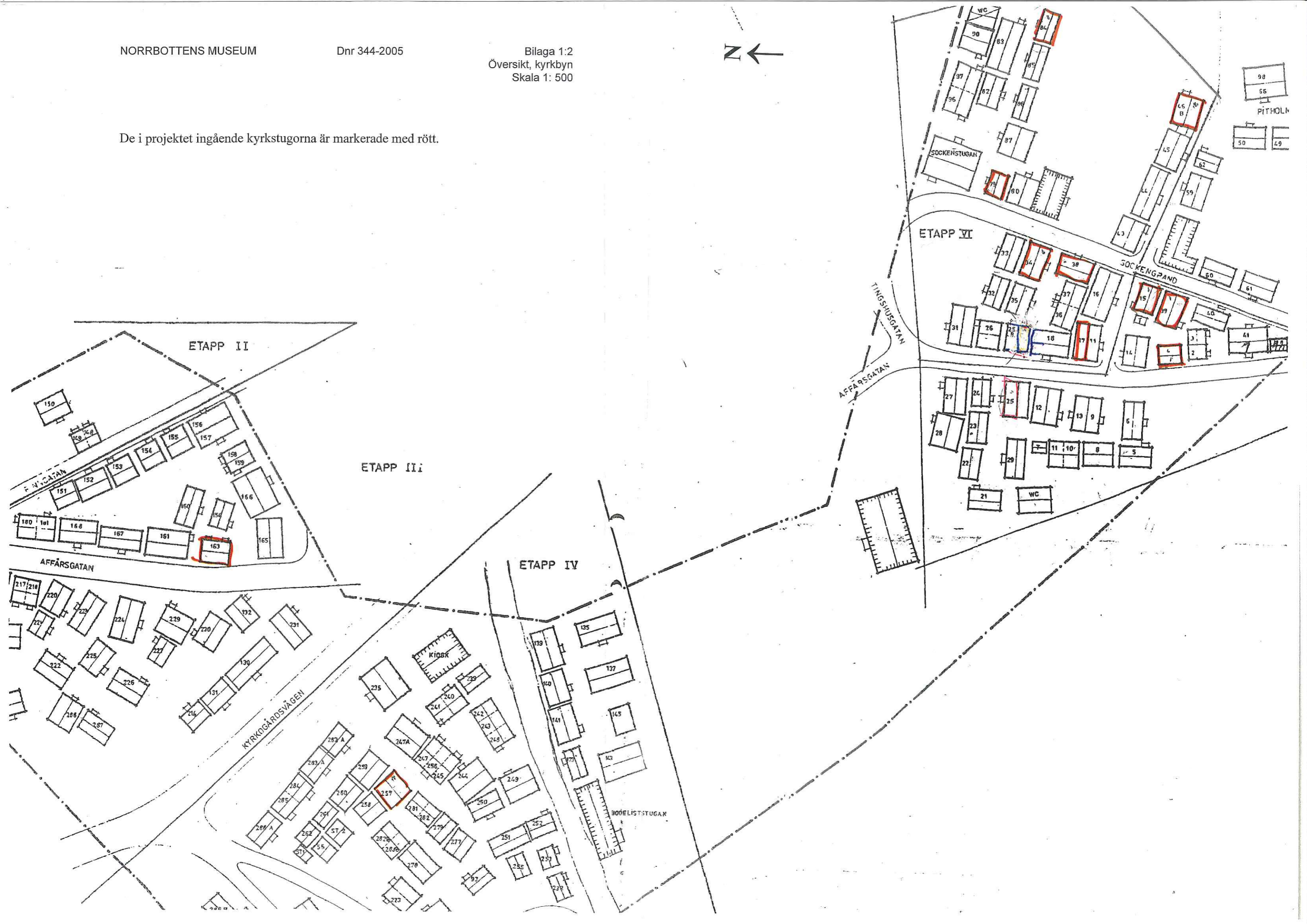
1. Kartor
  - 1:1 Utsnitt, Ekonomiska kartan 24L 2c, skala 1:10 000
  - 1:2 Översikt, kyrkbyn närmast kyrkan, med samtliga 12 stugor utmärkta, skala 1:500.
  - 1:3 Öjebyns kyrkby med tidigare undersökningar utmärkta, skala 1:2000.
  - 1:4 1804 års karta, efter Bergling 1964
2. Ritning, översikt/schaktplan skala 1:500

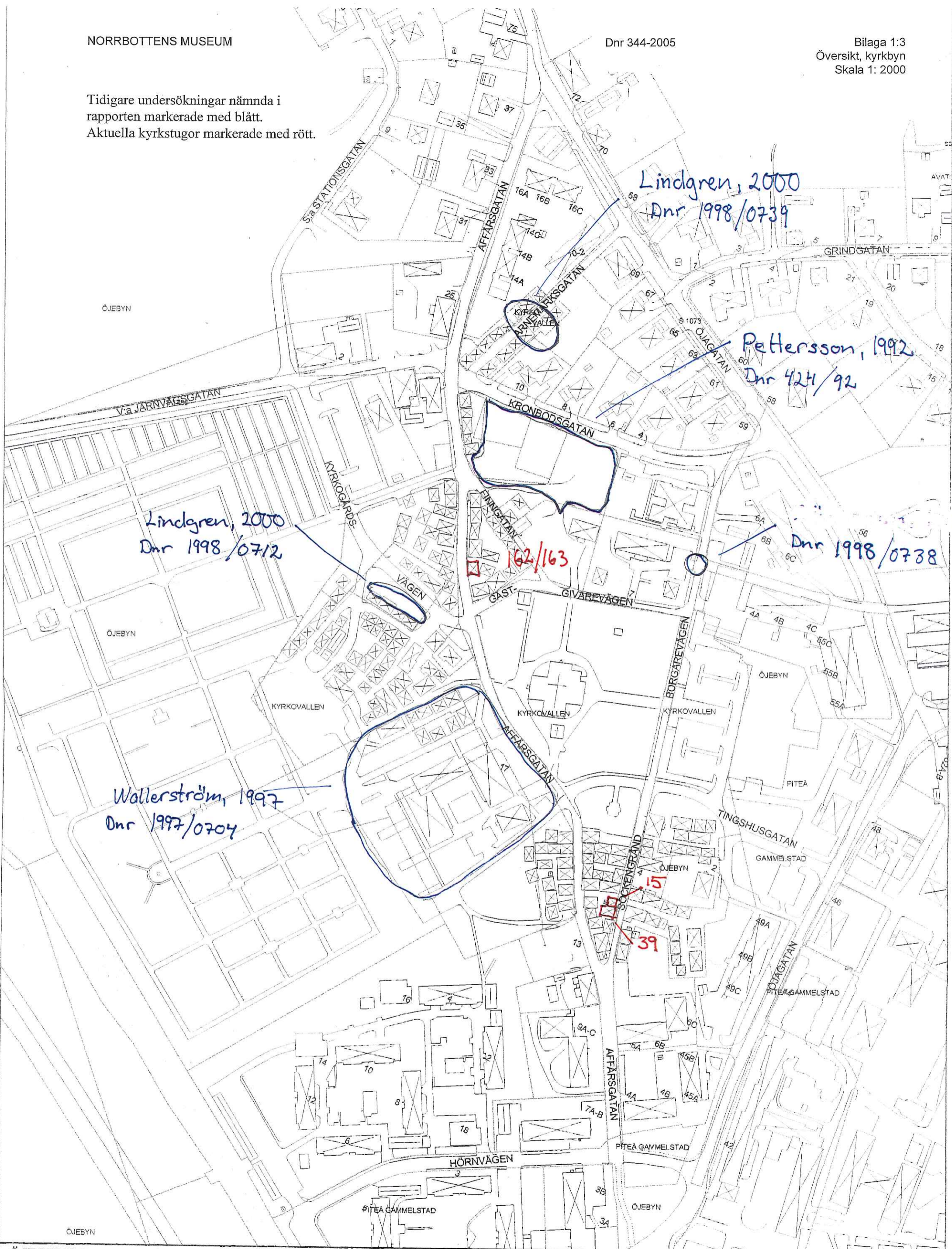

De i projektet ingående kyrkstugorna är markerade med rött.

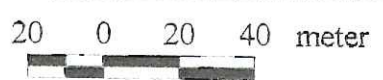

Tidigare undersökningar nämnda i
rapporten markerade med blått.
Aktuella kyrkstugor markerade med rött.

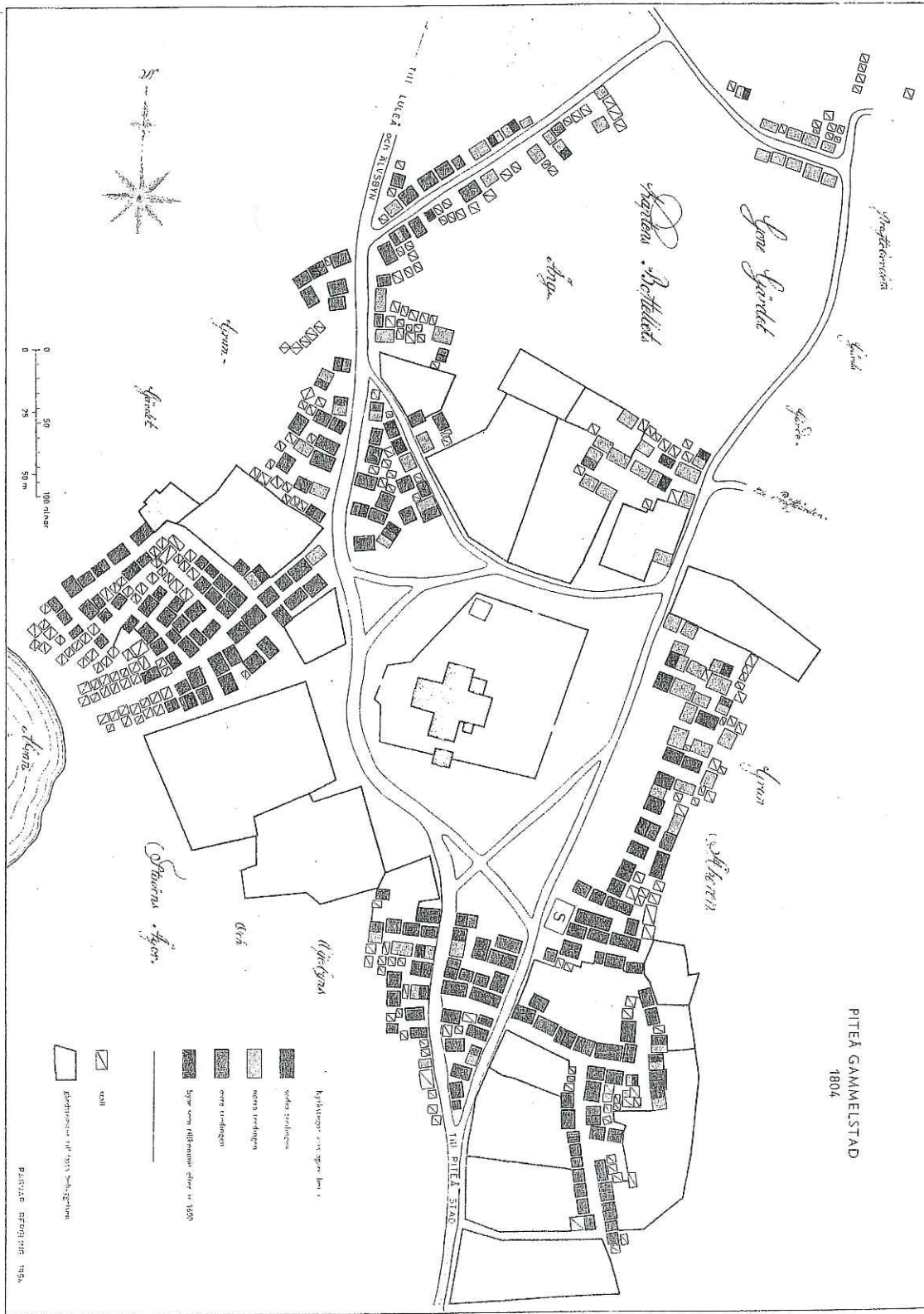
ÖJEBYNS KYRKBY

1:2000

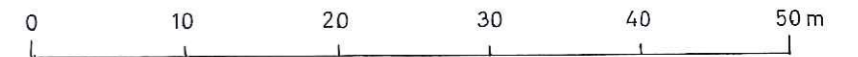
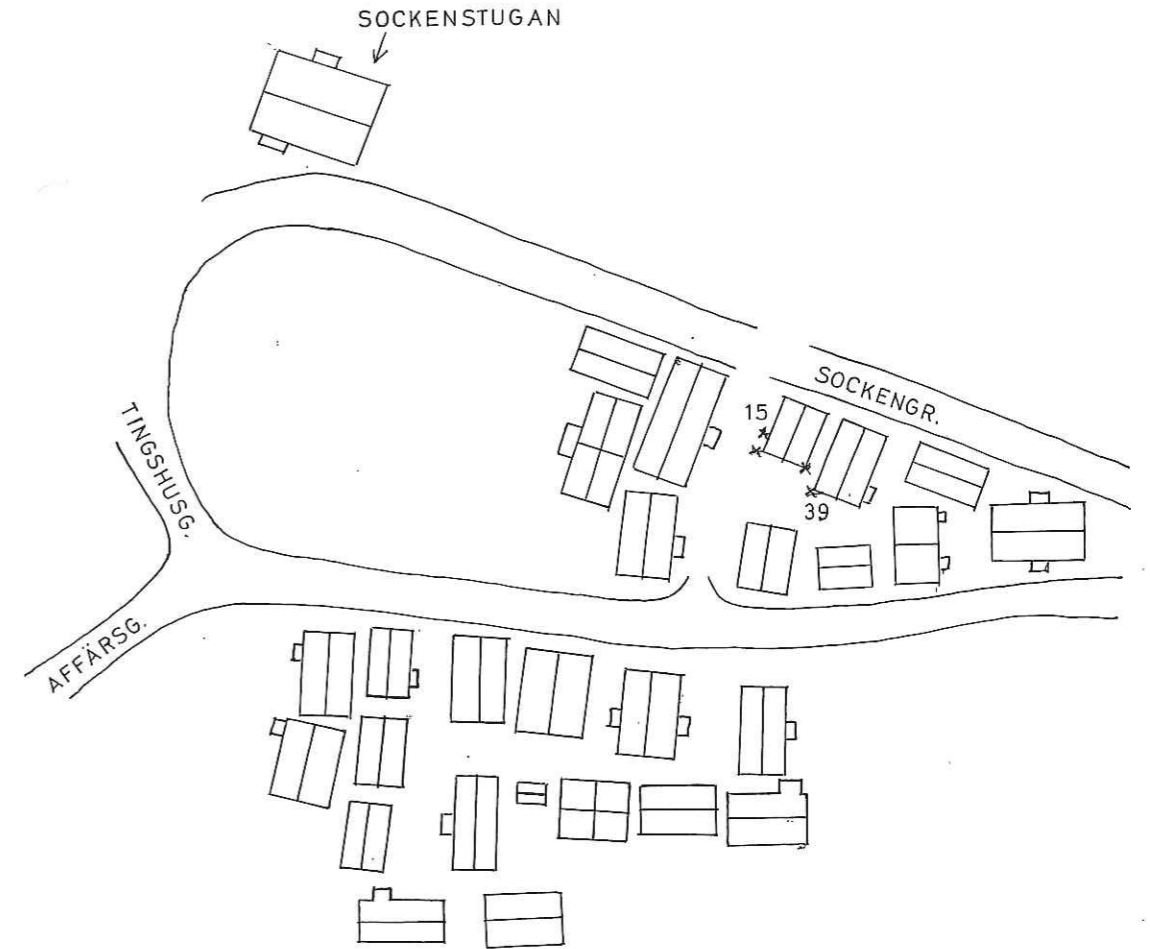
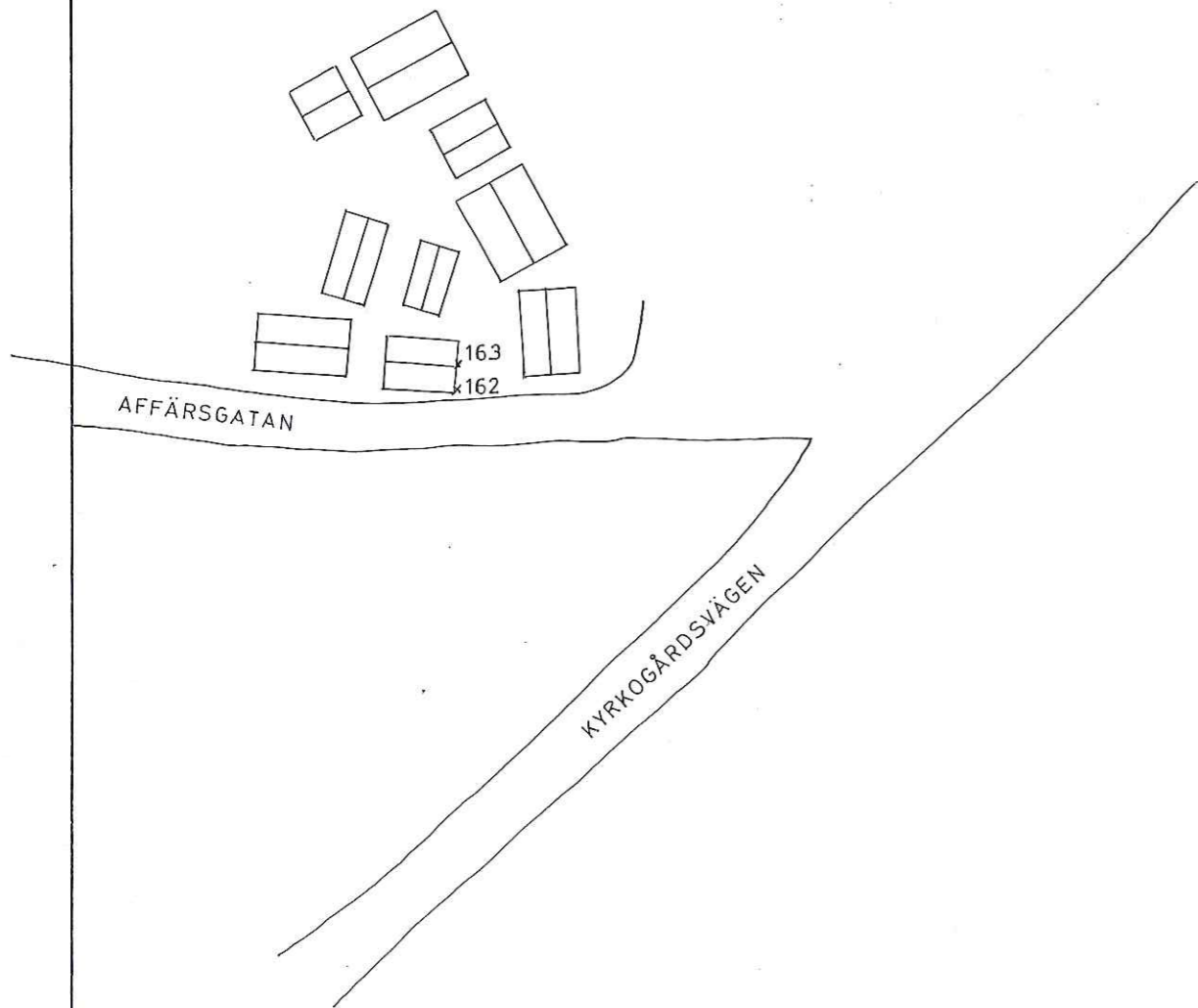

Plansch 4

Karta efter Bergling, 1964

Kyrkstugornas syllstenar där schakten besiktigats är markerade med x.

x = GRUNDSTEN

Norrbottens
 museum

BOX 266 TEL 0920 - 22 03 55
 971 08 LULEÅ FAX 0920 - 679 66

OBJEKT OJEBY KYRKSTAD	
KOORDINATER X Y	RAÄ-NR 225
SOCKEN PITEÅ	LANDSKAP VB
FASTIGHET	SKALA 1:500
RAPPORTDNR 344 - 2005	RITN.NR 1
UPPRÄTTAD ÅR 05 06 15 SIGN AJ	INVENTARIENR